

inzake huwelijk en echtscheiding

**Rapport
Raad van Advies**

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Zwolle-Zuid 2008

INHOUD:

1.	Personalia	3
2.	Werkzaamheden	3
2.1	Algemeen	3
2.2	Taken	4
2.2.1	Adviseren	4
2.2.2	Informereren	7
2.2.3	Voorlichting	
3.	Resultaten onderzoek kerken	9
4.	Financieel verslag	9
5.	Voorstellen	9
	Bijlagen	
I.	Overzicht adviezen- vertrouwelijk - niet openbaar	10
II.	Vragenformulier en reacties kerkenraden	18
III.	Notitie criteria advisering tweede huwelijk	25
IV.	Notitie organisatiestructuur	28

Het rapport bestrijkt de periode september 2005 – februari 2008

1. PERSONALIA

De Raad van Advies inzake huwelijk en echtscheiding (verder RvA) is zodanig samengesteld dat daartoe in elk geval behoren een ethicus, een kerkrechtdeskundige, een jurist, een (al dan niet gedragswetenschappelijke) hulpverlener en zo mogelijk een ervaringsdeskundige of een gedragswetenschapper. De RvA kan zonedig externe adviseurs raadplegen (Artikel 2 van de Instructie).

Als RvA hebben we de volgende samenstelling:

<i>primi</i>	<i>secundi:</i>	<i>adviseurs:</i>
Mr. J. Bolt	Ds. J. van Benthem	Dr. A.L.Th de Bruijne
Ds. H.J.Siegers (voorzitter)	Mr. H. Beugelink	Prof. Dr . M. te Velde
Ds P.J.Trimp (secretaris)	Mevr. J. Prins-Antonides	
Drs. H. Snoeijer-Hoekstra		
Mevr. A. van Weeghel-Admiraal		

Ds. H. Geertsma is teruggetreden als secundus.

2. WERKZAAMHEDEN

2.1 Algemeen

Vergaderingen

We hebben viermaal een vergadering belegd op verschillende locaties in Zwolle op 14 december 2005, 4 februari 2006 en op 31 mei 2007 en eenmaal in Nijkerk op 1 december 2007 (*voor de verslagen: zie het Archief*)

Voor het overige werk hebben we veel digitaal overleg gehad m.n. voor het klaar maken van de adviezen volgens de interne werkafspraken

Universiteitsberaad

Als deelnemer namens de RvA heeft ds Siegers twee vergaderingen van het Universiteitsberaad (op initiatief van de Theologische Universiteit Kampen) bijgewoond (op 10 juni 2006 en 22 juni 2007). Deze bijeenkomsten hebben een zeker nut i.v.m. de noodzakelijke wisselwerking tussen Kampen en wat er in de kerken gebeurt. Ook de ontmoeting binnen een netwerk van deputaten is zinvol.

Archivering

De secretaris heeft een archief bijgehouden van alle adviesaanvragen en adviezen, alsmede van relevante correspondentie, verslagen van vergaderingen etc.

Reacties van kerkenraden

In juni 2007 zijn de kerkenraden, aan wie advies gegeven is, gevraagd een vragenformulier in te vullen.

Van de 22 aangeschreven kerkenraden hebben er 9 voor 1 september 2007 gereageerd.

De respons was niet groot, maar gaf wel een positief beeld.

De kerkenraden geven aan dat ze in het algemeen met de gegeven adviezen goed geholpen waren al wijzen ze ook een paar minpunten aan (*zie Bijlage 2*).

Organisatiestructuur

Op uitnodiging van deputaten GSO heeft de voorzitter een vergadering bijgewoond over de plannen van een gewijzigde organisatiestructuur en de plaats van de RvA daarin.

Een eerste reactie van de RvA is verwoord in een brief van de voorzitter aan deputaten GSO (*zie Bijlage IV*).

2.2 Taken

De Raad van Advies (RvA) heeft als taak het adviseren van kerkenraden inzake vragen van echtscheiding, scheiding van tafel en bed, toepassing van de kerkelijk tucht daaronder begrepen, en hertrouwen.

Voorts informeert de RvA de kerkenraden op het gebied van huwelijksvoorbereiding (onder andere huwelijks catechese), huwelijks counseling, partnerkeus en relatieontwikkeling. Ook zal de RvA de kerkenraden informeren omtrent de vernieuwde uitgangspunten en richtlijnen (Artikel 1 van de Instructie).

De RvA geeft voorlichting aan kerkenraden en ontwikkelt zo mogelijk programma's voor kerkenraden gericht op huwelijksvoorbereiding (onder andere huwelijks catechese) en huwelijks counseling, partnerkeuze en relatieontwikkeling. De RvA kan bij de uitvoering van deze taken met andere organisaties samenwerken en voor het bundelen van informatie en activiteiten ook gebruik maken van internet door een website op te zetten. (Artikel 6 van de Instructie)

De taken van de RvA zijn dus in feite drieledig:

1. kerkenraden **adviseren** inzake echtscheiding en hertrouwen;
2. de kerken te **informer**en met betrekking tot huwelijksvoorbereiding, huwelijks counseling, partnerkeus en relatieontwikkeling;
3. **voorlichting** geven.

2.2.1 ADVISEREN

Overzicht inhoud

Verreweg het grootste deel hebben we als RvA besteed aan de advisering van kerkenraden (zie voor een overzicht *Vertrouwelijke Bijlage 1*).

In totaal hebben we in de periode september 2005 tot februari 2008 27 adviezen uitgebracht.

De meeste adviesaanvragen voldeden aan de vereisten (in artikel 3 van de Instructie genoemd) en konden binnen de termijn van 6 weken worden behandeld. Bij het interne beraad zijn de adviezen (op een enkele uitzondering na) door de secretaris geanonimiseerd. De RvA neemt geheimhouding in acht ten aanzien van alle aan de RvA verstrekte informatie. Daarom verwijzen we naar een vertrouwelijke Bijlage waarin we de gevraagde en gegeven adviezen hebben geïnventariseerd.

Hier geven we kort weer de aard van de gegeven adviezen:

De vragen gaan over de beoordeling van echtscheidingen en nieuwe huwelijken (van hen die gescheiden zijn) en over de toepassing van de tucht: hoe lang moet censuur doorgaan, wanneer een dreigende scheiding is voltrokken en/of een tweede huwelijk toch is gesloten?

Diverse malen betrof het leden die uit andere kerken gekomen waren en toetreders, die met een zondig verleden wilden breken en dit vindt dan plaats meestal als gevolg van een nieuwe relatie die zijn aangegaan.

Bij voortgaande tucht is gewezen op de gezindheid van het hart, ook als de gevolgen van de zonde niet meer weg te nemen zijn (overspel, scheiding, tweede huwelijk).

Ook is de regel van 1 Korintiërs 7 : 11 (wel los van elkaar, maar niet vrij van elkaar) in aantal adviezen voorgehouden.

Veel aandacht is besteed aan vragen over het al dan niet toestaan van de kerkelijke bevestiging van een tweede huwelijk (zie hieronder).

Bevestiging huwelijk na scheiding

Wanneer we de adviezen analyseren en samenvatten ging het vooral over vragen rond *de kerkelijke bevestiging van een huwelijk na een echtscheiding*.

In Besluit 3 van de GS Amersfoort 2005 staat de uitspraak dat in de Gereformeerde Kerken in de regel nieuwe huwelijken na een echtscheiding niet kerkelijk bevestigd zullen worden

De synode heeft in deze uitspraak een nieuwe standaard voor kerkelijk beleid ingevoerd, waarbij tegelijk aan kerkenraden een eigen verantwoordelijkheid wordt toegekend t.a.v. de vraag of een tweede huwelijk na echtscheiding aanvaardbaar is en kerkelijk bevestigd kan worden (in grond 4 onder dit besluit).

De regel van niet kerkelijk bevestigen fungeert als een ijkpunt om rechtsongelijkheid binnen de kerken te voorkomen.

Met de gronden 1 en 2 bij deze uitspraak geeft de synode sterke redenen aan waarom we er als kerken aan moeten werken om dit nieuwe kerkelijke beleid te bevorderen.

De RvA heeft bij de advisering de nieuwe lijn van de GS Amersfoort 2005 aangehouden, ook al beseffen we dat we ons op dit moment in een overgangssituatie bevinden.

Maar de RvA vraagt zich af: wat betekent 'in de regel' en welke criteria gebruiken we dan om van de regel af te wijken?

Gaandeweg dit proces van advisering heeft de RvA zich intern bezonnen over het aanleggen van criteria en werd er spanning gevoeld tussen de nieuwe standaard en allerlei praktijksituaties.

Het probleem is dat de GS zelf geen besluiten heeft genomen over bepaalde criteria, maar dat deputaten ter voorbereiding van de GS Amersfoort-Centrum 2005 wel een mogelijke verdeling in situaties hebben aangegeven.

Binnen de Raad ontdekten we een zekere mate van verlegenheid bij de praktische uitvoering van dit nieuw ingezette beleid.

We ervaren een spanningsveld: tussen

1. het beleid volgens het besluit van de GS uitvoeren en de radicale dimensie niet wegmasseren: in de regel geen tweede huwelijk, laat staan bevestiging daarvan en
2. het pastoraal wegen van situaties om in alle billijkheid eventuele uitzonderingen op de regel toe te staan.

Dat heeft enerzijds te maken met het feit dat er momenteel een overgangssituatie is, waarin binnen de kerken en kerkenraden nog onvoldoende draagvlak en overtuiging is gekomen voor dit nieuwe beleid. Anderzijds stuiten we op praktische problemen en schrijnende gevolgen die de vraag deden stellen of dit nieuwe beleid in bepaalde situaties wel uit te leggen en uit te voeren is: wordt het niet een te zwaar juk?

Zo leeft in de RvA de vraag: moeten we het 'in de regel' niet bijstellen?

Wat wij als dubbelheid ervaren is een stukje praktijkervaring als bewijs voor wat de toenmalige synodepreses sprak in zijn afsluitende toespraak bij de besluitvorming:

'De inzet en insteek van onze besluitvorming is hoog. Maar op alle mogelijke manieren blijkt rekening gehouden te moeten worden met ons aller zwakheid en kwetsbaarheid in het geloof'. Kortom een hoge inzet, maar tegelijk moeten we ons realiseren dat er soms een zwakke menselijke draagkracht is.

In onze vergadering op 31 mei 2007 hebben er uitvoerig over gesproken op welke wijze we consistent de stijl van het Koninkrijk kunnen hooghouden in onze adviesdienst. Uit de het verslag citeren we:

"Kortom: Tot een afgerond oordeel hierover komen we niet, wel houden we onze aarzelingen bij de uitvoering van Besluit 3 van de GS Amersfoort 2005 vanwege een (mogelijk) gebrek aan draagvlak in de overgangsfase van oud naar nieuw beleid en vanwege het toepassen van het criterium van billijkheid bij de beoordeling van unieke situaties.

De RvA heeft ook als taak opnieuw naar de regels te kijken en te letten op de uitvoerbaarheid en zal de komende synode van deze bevindingen op de hoogte stellen".

Op dit punt leggen we onze verlegenheid aan de vergadering van de Generale Synode voor en willen we een voorzet doen om een richting aan te geven om uit deze spanning te komen.

Op de vergadering van de RvA (d.d. 1 december 2007) hebben we uitvoerig de Notitie Criteria advisering tweede huwelijk (zie Bijlage 3) besproken met als conclusie:

We leggen aan de GS Zwolle-Zuid het volgende voor:

In onze advisering hebben we zo consistent mogelijk de lijn gevolgd van de Besluiten van de GS Amersfoort 2005.

We constateren wel moeite bij de hantering van Besluit 3 (GS Amersfoort 2005) over de interpretatie van het 'in de regel' in relatie tot grond 4 (de eigen verantwoordelijkheid van kerkenraden).

De formulering 'in de regel' vraagt om uitzonderingen en daar zijn weer criteria voor nodig.

We zien er vanaf om zelf criteria te formuleren gezien de aard van de problematiek: allerlei unieke situaties kunnen we niet in regels passen.

Maar ook vanwege de indruk die gewekt wordt dat allerlei uitzonderingen bij voorbaat gelegitimeerd gaan worden. Zo wordt de uitzondering regel en hebben we het GS Besluit volledig uitgehold..

We leggen aan de GS een aantal praktijksituaties voor die als voorbeelden voor uitzonderingen gebruikt kunnen worden.

Zo hebben wij intern gewerkt en we willen aan de GS vragen om een beoordeling van deze praktijkvoorbeelden als mogelijke uitzonderingen en van onze interne werkwijze.

Concrete vraag

De RvA vraagt de GS op grond van de praktijkervaring (zie rapport) het Besluit 3 van de GS Amersfoort 2005 te bekijken op bruikbaarheid en kwetsbaarheid:

1. moet het 'in de regel' nader worden ingevuld of ingeperkt of
2. is te overwegen om in besluit 3 de woorden 'in de regel' te laten vervallen?

Toepassing van tucht

Op de vergadering van 4 februari 2006 hebben we afgesproken dat we de uitvoering van de besluiten van de GS Amersfoort 2005 op dit punt (m.n. Besluit 6, uitgangspunt 3) fijn stellen.

Het betekent concreet dat we de voortgang en beëindiging van de tucht niet meer (als eerder wel gedaan is) strikt koppelen aan het moment van de officieel ingeschreven scheiding, maar sterk laten bepalen door de houding en gedrag van betrokken gemeenteleden.

Hier kan de drieslag als 'tekenen van berouw' waar art. 75 KO over spreekt, gehanteerd worden: gebrokenheid van hart, belijdenis met de mond en blijken van bekering (bijv. hoe gaat men om met de kinderen en hoe gaat men met elkaar om bij de verdeling van bezittingen enz.).

Geregistreerd partnerschap

Een enkel keer kwam er een adviesvraag over hoe om te gaan met geregistreerd partnerschap Deze materie ligt buiten onze werkopdracht zodat we er geen officiële uitspraken over kunnen doen.

Onze advisering aan kerkenraden rond kerkelijke huwelijksbevestiging gaat over personen die een huwelijk aangaan en dus niet over mensen die een geregistreerd partnerschap aangaan.

Als RvA zijn we van mening dat kerkenraden er goed aan doen om bij situaties van geregistreerd partnerschap aan te dringen tot de sluiting van een huwelijk als bijbelse opdracht.

Op persoonlijke titel heeft een van de leden gereageerd op een vraag hierover.

- In onze Nederlandse samenleving is het huwelijk behoorlijk uitgehold is. Het is voor te stellen, dat stellen daar moeite mee hebben, maar dat verklaart nog niet de keus voor een geregistreerd partnerschap. Uiteindelijk gaan dezelfde bezwaren, die men aandraagt voor de manier waarop met het burgerlijk huwelijk omgegaan wordt, net zo goed op voor geregistreerd partnerschap. Het geregistreerd partnerschap staat ook open voor homo stellen en in de praktijk blijkt dat samenwonende stellen nog vaker uit elkaar gaan dan gehuwden. Sommige gehuwden laten hun huwelijk zelfs omzetten in een geregistreerd partnerschap om het op die manier mogelijk te maken zonder tussenkomst van een rechter te kunnen scheiden. Vanuit dat oogpunt is het moeilijk te begrijpen waarom mensen met bezwaren tegen hoe vandaag de dag met het huwelijk omgegaan wordt, kiezen voor geregistreerd partnerschap, aangezien dit zeker geen beter alternatief is en niet tegemoet komt aan hun bezwaren tegen het huwelijk.
- We verwijzen hierbij naar twee lezenswaardige artikelen van de hand van onze externe adviseur, dr. Ad de Bruijne (in: de Reformatie van 18 en 25 november 2006). In deze artikelen gaat hij uitgebreid in op vragen rond samenwonen. Hoewel geregistreerd partnerschap en huwelijk vandaag de dag sterk op elkaar lijken, zijn er wel verschilpunten aan te wijzen. Op basis daarvan komt De Bruijne tot de conclusie dat in de huidige Nederlandse samenleving het burgerlijk huwelijk meer elementen van het bijbelse huwelijksprofiel heeft dan registratie. Alleen daarom al blijft er ook vandaag voldoende reden om je christelijk huwelijksverbond te sluiten in de vorm van een burgerlijk huwelijk en niet van registratie.
- Omdat er verschil blijft tussen een huwelijk en een geregistreerd partnerschap is een kerkelijke huwelijksbevestiging van een geregistreerd partnerschap niet mogelijk. Een dergelijk partnerschap is immers geen huwelijk en daarom is het bevestigen met gebruikmaking van ons kerkelijk huwelijksformulier iets innerlijk tegenstrijdig.

2.2.2. INFORMEREN

Artikel 1 van de Instructie: de RvA informeert de kerkenraden omtrent de vernieuwde uitgangspunten en richtlijnen. De RvA heeft aan de kerkenraden informatie toegestuurd via een Persbericht en een Nieuwsbericht in de digitale Nieuwsbrief.

De RvA heeft geen inhoudelijke informatie aan de kerkenraden verstrekt over 'de vernieuwde uitgangspunten en richtlijnen'.

De RvA vraagt zich af of het informeren, zoals in besluit 7a en in de instructie art 1 gesteld, betekent dat de RvA uit eigen beweging allerlei informatie naar de kerkenraden moet zenden, of dat het betekent dat op verzoek van een kerkenraad informatie wordt gegeven.

In deze laatste richting heeft de RvA de instructie gelezen.

Het informatieve uitleggen van de GS besluiten over huwelijk en echtscheiding aan kerkenraden is weer te onderscheiden van het informeren over huwelijksvoorbereiding enz, dat we nu gemakshalve rubriceren onder voorlichting.

2.2.3. VOORLICHTING

Besluit 7: de RvA is ingesteld om de kerkenraden te informeren inzake huwelijksvoorbereiding, huwelijks counseling, partnerkeus en relatieontwikkeling.

Artikel 6 van de Instructie: De RvA geeft voorlichting aan kerkenraden en ontwikkelt zo mogelijk programma's voor kerkenraden gericht op huwelijksvoorbereiding (onder andere huwelijks catechese) en huwelijks counseling, partnerkeuze en relatieontwikkeling.

Gronden

Als grond voor de voorlichtingstaak wordt door de GS Amersfoort 2005 genoemd dat veel huwelijksproblemen terug te voeren zijn op een gemis aan goede voorbereiding op het huwelijk. Grondige huwelijks catechese voor de trouwdag is noodzakelijk. Ook goede relationele en pastorale hulp kan veel problemen voorkomen of bestrijden. De kerken kunnen en moeten daarom een actievere rol gaan spelen in de huwelijksvoorbereiding, ook om preventief te werken. Een meer gerichte en gezamenlijke aanpak daarbij is wenselijk.

Uitvoering

Naast de algemene informatie is de RvA helaas niet toegekomen aan gestructureerde voorlichting aan kerkenraden en het zelf ontwikkelen van programma's gericht op huwelijksvoorbereiding, huwelijksvoorbereiding, partnerkeuze en relatieontwikkeling, omdat het ons aan tijd en menskracht ontbrak. Het is door een synode gemakkelijk in een regel van een besluit gesteld, maar de uitvoering vraagt nogal wat.

We kwamen al snel tot de conclusie dat we zelf niet voldoende mankracht in huis hebben om deze taak volledig zelf uit te voeren. Daarvoor is de taakomschrijving te breed. Omdat het om een proces gaat in een overgangssituatie van oud naar nieuw beleid is een ondersteuning voor de plaatselijk kerken nodig, maar de RvA ervaart deze opdracht van ontwikkeling en voorlichting als een moeilijk uitvoerbare taak: voor een vrijwilligers organisatie als de RvA zal hier werkelijk professionele ondersteuning nodig zijn.

Tegelijk stellen we vast, dat er reeds diverse organisaties bezig zijn met preventie en hulpverlening op het gebied van huwelijk en relaties. We hebben het min of meer overgelaten aan het Steunpunt Gemeente Opbouw en aan de Driehoek, die met speciale programma's (zoals de 'Train de trainer cursus') kwam. Hierover is contact en gesprek geweest met de RvA.

Rekening houdend met onze mogelijkheden, hebben we als RvA besloten om nader invulling te geven aan onze voorlichtende taak door het lanceren van een website.

Door middel van een website willen we als RvA de kerken dienen met het geven van informatie en het overzichtelijk weergeven van mogelijkheden tot huwelijks toerusting die er zijn, zodat ook binnen onze gemeenten gewerkt kan worden aan de bouw van sterke en gezonde huwelijken.

Website

Via de website heeft de RvA er zorg voor gedragen dat er voldoende relevante informatie beschikbaar kwam voor kerkenraden en kerkleden op het gebied van huwelijksvoorbereiding, en counseling.

Ten aanzien van specifieke informatie over zaken als partnerkeus en relatieontwikkeling heeft de RvA geen actief beleid gevoerd.

Hierin is verwezen naar betrouwbare informatie en deskundige activiteiten van diverse organisaties binnen en buiten de kring van de Gereformeerde kerken.

De RvA heeft geen eigen programma's ontwikkeld en kan niet rapporteren over opgedane ervaringen met andere programma's.

De website (www.huwelijkstoerusting.gkv.nl) is klaar en de site is gepubliceerd op het internet.

De volgende pagina's met informatie zijn terug te vinden op deze website:

- Via een activiteitenagenda worden mensen geattendeerd op allerlei cursussen, conferenties en lezingen op huwelijksgebied, die georganiseerd worden door diverse organisaties. Deelname aan deze activiteiten kan nuttig zijn als voorbereiding op het huwelijk of om het huwelijk te verrijken. Van dergelijke activiteiten kan een preventieve werking uitgaan.
- Mochten er zich problemen voordoen binnen het huwelijk dan willen we echtparen wijzen op adressen van hulpverlenende instanties, waar zij terecht kunnen voor deskundige hulp.
- We willen mensen wijzen op een aantal ondersteunende organisaties, die hen kunnen helpen om méér van hun huwelijk te maken. Hiermee willen we de mensen stimuleren om als echtpaar of als gemeente bezig te zijn met huwelijksvoorbereiding.
- De artikelen en linken op de site zijn opgenomen met het doel belangstellenden op de hoogte te houden van allerlei informatie en wetenswaardigheden waarmee ze hun winst kunt doen voor hun eigen huwelijk.
- Daarnaast is er een groot aantal preken rondom huwelijk en echtscheiding op de site geplaatst, zodat men gestimuleerd wordt ook vanuit de Bijbel over deze onderwerpen na te denken.
- Zelf een gespreksgroepje of huwelijks catechese opzetten binnen eigen gemeente? Kijk dan eens bij de beschikbare materialen. Misschien zit er een suggestie bij waar u in uw gemeente wat mee kunt.
- Met vragen kan men terecht bij de vraagbaak. De RvA zal zo spoedig mogelijk ingaan op de gestelde vragen.

Statistiek

De site wordt wekelijks door zo'n 20 – 40 bezoekers bezocht. Het hoogste aantal bezoekers in 1 week staat op dit moment op 185 bezoekers. In totaal hebben sinds de teller op de site staat zo'n 5000 bezoekers de site bekeken.

In de periode december 2005 tot september 2007 zijn in totaal 12 vragen/reacties via de website binnen gekomen.

Overzicht binnengekomen vragen

- 4 van de 12 via de website binnengekomen vragen betrof een adviesaanvraag van een kerkenraad uit ons kerkverband inzake scheiden en/of hertrouwen.
- 3 reacties gingen over de vraag of een huwelijk ook voor God ontbonden is nadat huwelijk beëindigd is en of een huwelijk door mensen gesloten ook altijd geldt als door God samengevoegd
- 2 reacties betroffen vragen rond wel of niet belijdend lid zijn van onze kerk en mogelijkheid tot kerkelijke huwelijksbevestiging
- 1 reactie attendeerde op een huwelijks cursus
- 1 reactie betrof het inwinnen van informatie waar contact te zoeken met deskundigen op een bepaald gebied
- 1 reactie betrof een vraag naar de mogelijkheid van kerkelijke inzegening bij geregistreerd partnerschap

De RvA heeft de betreffende kerkenraden van advies gediend. De andere vragenstellers hebben rechtstreeks reactie ontvangen via de mail.

Hoe staat het met huwelijksvoorbereiding in de gemeenten?

De RvA heeft hier geen exacte cijfers over. Afgaande op de geluiden hebben we wel de indruk, dat steeds meer kerken de noodzaak van toerusting en voorbereiding op het huwelijk zien en hier ook daadwerkelijk mee aan de slag gaan.

Steunpunt Gemeenteopbouw en de Driehoek hebben inmiddels een aantal malen een training aangeboden om echtparen op te leiden om zelf een training in elkaar te zetten en te kunnen geven. Een aantal echtparen heeft de training inmiddels doorlopen. Het is ons niet bekend of zij inmiddels reeds zelf trainingen geven.

Steunpunt Growing Love biedt een kant-en-klaar begeleiderspakket voor de huwelijksvoorbereidingscursus "Eén worden en één blijven". In diverse gemeenten is men reeds aan de slag gegaan met deze cursus. De reacties zijn positief.

Family Life biedt relatieweekenden aan. Van hen hoorden wij dat zij nu ook vaker door kerken in ons kerkverband gevraagd worden een relatieweekend in de gemeente te verzorgen.

Ook vangen we geluiden op van gemeenten die aan de slag gaan met de *Marriage Course*.

Al met al geluiden die aangeven dat we op de goede weg zijn en het fenomeen huwelijkstoerusting bezig is een plek binnen onze kerken te krijgen. Een ontwikkeling die we als RvA van harte toejuichen.

3. RESULTATEN ONDERZOEK KERKEN

Zie Bijlage II.

4. FINANCIËEL VERSLAG

De RvA stelt telkens ten behoeve van de volgende GS een overzicht van de gemaakte kosten op en dient een begroting van de uitgaven in aan de hand waarvan de GS het budget kan vaststellen (Artikel 8 van de Instructie).

Binnen het budget van € 2000,- per jaar kon de RvA alle activiteiten ruimschoots uitvoeren.

De penningmeester heeft hierover steeds contact gehad met de quaestor van de GS, br. H.B.Smit.

5. VOORSTELLEN

De RvA heeft naast de vraag over de bruikbaarheid en kwetsbaarheid van het 'in de regel' in Besluit 3 van de GS Amersfoort 2005 (zie boven bij 2.2.1, bevestiging huwelijk na scheiding) geen speciale inhoudelijke voorstellen voor de GS Zwolle-Zuid.

Begroting 2009-2011

Per jaar denkt de RvA nodig te hebben:

reiskosten	€ 750,-
vergaderkosten	€ 150,-
kosten secretariaat	€ 100,-
internet/web site	€ 50,-
onvoorzien	€ 250,-
Totaal	€ 1300,-

Het voorstel is om met een budget van € 2000,- per jaar te werken.

BIJLAGE I

Overzicht adviezen- **deze bijlage is in een vertrouwelijke rapportage kenbaar gemaakt aan de synode en derhalve niet openbaar.**

BIJLAGE II

Vragenformulier en reacties kerkenraden

1. Vragenformulier kerkenraden

Brief aan de kerkenraden

Aan de kerkenraad in de plaats voornoemd

Goes, juni 2007

Geachte broeders,

De Raad van Advies (RvA) mocht in de afgelopen tijd diverse kerken dienen met een advies bij moeilijke vragen rond scheiden en hertrouwen.

Ook u heeft van onze adviesdienst gebruik gemaakt.

We zouden graag van u willen weten of u iets hebt gehad aan het advies dat we - korter of langer geleden - aan u hebben uitgebracht.

Als RvA zijn we bezig ons werk te inventariseren en te evalueren.

Dit is nodig voor onze verantwoording in een rapport aan de komende Generale Synode van Zwolle-Zuid 2008.

Voor een goede evaluatie hebben wij ook uw hulp nodig: we zijn benieuwd hoe de tot nu toe uitgebrachte adviezen in de weerbarstige praktijk functioneren.

Hebt u er iets mee kunnen doen, was het verhelderend of kon u er misschien niet veel meedoen.

En waar lag dat aan: heeft de RvA misschien uw adviesaanvraag niet goed gelezen of was het advies onhelder?

Ter wille van het belang en de kwaliteit van onze adviesdienst willen we u vriendelijk verzoeken onderstaand vragenformulier te beantwoorden.

Kunt u ons voor 1 september a.s. uw antwoorden toezenden (bij voorkeur per e-mail)?

Hartelijk dank alvast bij uw medewerking.

In opdracht van de Raad van Advies,

P.J. Trimp (secretaris RvA)

De Tol 1
4462 AZ GOES
pjtrimp@planet.nl

VRAGENFORMULIER voor kerkenraden over werkzaamheden Raad van Advies
(in te vullen door de scriba)

Vraag 1:

Heeft het advies van de RvA u *inhoudelijk* geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid?

Zo ja, kunt u kort aangeven a) wat u er mee gedaan heeft en
b) of het resultaat heeft gehad?

Vraag 2:

Zo nee, kunt u aangeven hoe dat komt?

Vraag 3:

Bent u tevreden over *de manier van behandeling* van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies.
Welke verbeterpunten zou u wensen?

Vraag 4:

Heeft u nog andere opmerkingen, suggesties of wensen voor de werkzaamheden van de RvA?

Hartelijk dank voor de moeite!

Namens de RvA,

P.J.Trimp (secretaris)

2. Overzicht reacties

Van de 22 aangeschreven kerkenraden hebben er 9 voor 1 september 2007 gereageerd.
Hieronder een inhoudelijk overzicht van de reacties:

REACTIE 1

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid?

Ja, de RvA heeft op ons verzoek onze kerkenraad twee keer gediend met een advies.

*Zo ja, kunt u kort aangeven a) wat u er mee gedaan heeft en
b) of het resultaat heeft gehad?*

- a. In beide gevallen heeft de kerkenraad het advies bestudeerd en na uitvoerige bespreking overgenomen. In het tweede geval was er sprake van een advies met twee opties (van belang was of er toezeggingen waren gedaan). In dit geval vond de kerkenraad dat die toezeggingen er min of meer gedaan waren en is gekozen voor de tweede optie. Overigens heeft het dubbele in dit advies het ons niet gemakkelijk gemaakt. De ene optie was een benadering vanuit een principiële kant, de andere vanuit een meer pragmatische. Dat heeft in de afweging en de uiteindelijke besluitvorming tot behoorlijk wat emotie geleid
- b. b). In het eerste geval heeft er geen kerkelijke bevestiging plaatsgevonden. In predikant van een naburige gemeente heeft in een dienst Gods zegen gevraagd over het huwelijk. Deze dienst werd in ons eigen kerkgebouw gehouden en er waren veel gemeenteleden (en ook kerkenraadsleden) aanwezig.
In het tweede geval heeft er nog geen huwelijk(sbevestiging) plaatsgevonden.

*Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies.
Welke verbeterpunten zou u wensen?*

Het advies werd binnen de aangekondigde termijn van 6 weken gegeven en was redelijk duidelijk.
Verbeterpunt (zie beantwoording van vraag 1a)

REACTIE 2

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid?

Ja

Zo ja, kunt u kort aangeven a) wat u er mee gedaan heeft en b) of het resultaat heeft gehad?

De samenvatting van de bespreking op de kr treft u d.m.v. de weergave uit de notulen aan:

“De brief van de RvA wordt in bespreking gegeven. Geconstateerd wordt dat:

- a. de kr duidelijk moet zijn in zijn vermaan: er is geen weg open naar een 2^e huwelijk
- b. de kr openlijk moet aangeven door een publieke mededeling, dat de kr niet achter de weg van br. A staat.

In de discussie blijkt dat br. en zr. A in de loop der jaren uit elkaar zijn gegroeid, maar dat er geen goede gronden zijn en zeker geen bijbelse grond is voor de scheiding. Echter ons oordeel is heel beperkt. Als kr gaan we geen diepgaand onderzoek instellen naar de oorzaak die uiteindelijk tot de scheiding heeft geleid.

Conclusies:

1. Br. A mag geen nieuwe relatie beginnen.
2. Als br. A de intentie heeft een 2^e huwelijk aan te gaan, zal hij moeten worden afgehouden van het HA.
3. De kr zal t.z.t. naar de gemeente toe publiek mededeling moeten doen van de situatie.

Tenslotte: br. A zal een kopie krijgen van de brief van de RvA, waarna er met hem hierover doorgesproken zal worden.”

Dit laatste is nog niet gebeurd omdat door overmacht de behandeling van uw Advies pas op de laatste vergadering voor de vakantie heeft plaatsgevonden en de tijd voor overleg onbrak.

Br. A heeft inmiddels uw Advies ontvangen en een afspraak is gemaakt.

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies. Welke verbeterpunten zou u wensen?

Vanuit de kr alle waardering voor uw beantwoording en de gehanteerde termijn. U heeft ons een spiegel voorgehouden waarvan we weer geleerd hebben.

REACTIE 3

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid?

Ja, het is toch wel belangrijk om een objectieve visie op de zaak te horen.

Zo ja, kunt u kort aangeven a) wat u er mee gedaan heeft en b) of het resultaat heeft gehad?

- a. We hebben het rapport kerkenraadbreed (smal) bestudeerd.
- b. De ontwikkelingen volgen elkaar snel op. Gedurende de weken dat de aanvraag in behandeling was heeft de echtscheiding zich verder voltrokken. Inmiddels is de echtscheiding een feit. De zuster woont in een andere plaats, die kerkelijk wel onder G. valt. De br. heeft (met zijn nieuwe vriendin) een woning gekocht in G.. Zij wonen daar inmiddels ook. De zr. komt weer regelmatig in de kerk. Goede gesprekken met haar door de ambtsdragers zijn weer mogelijk.

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies. Welke verbeterpunten zou u wensen?

Hoe een echtscheidingszaak zich voltrekt is niet voorspelbaar. Emoties spelen daarbij een grote rol. Als kerkenraad heb je daar nauwelijks vat op. Men heeft meer belangstelling voor de advocaat dan voor de ouderling. De tijdsfactor speelt ook een belangrijke rol. 6 weken is op zich niet lang, maar in een echtscheidings situatie waarbij de zaak op scherp staat is 1 week al lang. Op het moment dat het advies kwam, was de situatie al in een heel ander (verder) stadium dan het moment van aanvraag.

De kerkenraad dankt u hartelijk voor het gedegen advies. Wij zullen er onze winst mee doen. Bij uw overwegingen hebt u uw vraagtekens bij het besluit van de kerkenraad om de zuster af te houden van het avondmaal, ondanks het feit dat zij haar leven betert. Wij begrijpen uw overwegingen. Wanneer wij als kerkenraad deze zaak mondeling bij u hadden toegelicht, had u wellicht aan andere nuanceringspunten aangebracht.

Onze aanbeveling is om in dergelijke complexe situaties, na bestudering van de stukken, de kerkenraad te consulteren voor een mondelinge toelichting. Naar onze overtuiging komt dit het advies ten goede.

REACTIE 4

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid? Zo ja, kunt u kort aangeven a) *wat u er mee gedaan heeft en*
b) *of het resultaat heeft gehad?*

Ja, het heeft ons zeer zeker geholpen bij het bepalen van het beleid in deze zaak, en heeft ook gefungeerd als een steun in de rug.

Het ging om het kerkelijk handelen bij trouwen na echtscheiding. Rekening houdend met de sterk emotionele instelling van de bredere familie heeft de kerkenraad gekozen voor een soort tussenvorm. We hebben geen aparte eredienst gehouden, en als kerkenraad ook geen samenkomst belegd. Ook geen voorbede in de zondagse erediensten.

De familie heeft een korte samenkomst gehouden, waarin onze predikant, met toestemming van de kerkenraad, enkele woorden heeft gesproken. Dit omdat de familie vastbesloten was iets in deze vorm te doen, en anders maar "vreemden" een toespraak te laten houden als de kerkenraad zich er helemaal afzijdig van zou houden.

Door middel van een kanselafkondiging, en een artikel in het kerkblad is dit aan de gemeente bekend gemaakt, en dit heeft een enkele positieve en negatieve reactie gegeven.

Buiten de steun voor de kerkenraad kunnen we eigenlijk niet spreken van 'resultaat'. Ze zijn dus getrouwd, en hoewel er goed doorgesproken is over de spanning die hun voorgenomen huwelijk gaf, had het besef van die spanning wel wat sterker naar voren mogen komen bij het bruidspaar.

De kerkenraad is zich bewust dat verder onderwijs in dezen wel nodig is. Zowel naar dit nieuwe echtpaar, als naar de gemeente. Want gedachten als "goed, de kerkenraad doet even moeilijk, maar op deze manier kom je er dus door en dan is alles klaar" liggen snel op de loer.

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies. Welke verbeterpunten zou u wensen?

We zijn zeer tevreden over de manier van behandeling, temeer omdat deze zaak vrij plotseling opkwam, en u toch snel kwam met uw advies.

De Raad van Advies richt zich strak op de vragen die gesteld zijn. Dit is zakelijk en formeel begrijpelijk. Toch kan het misschien ook goed zijn om buiten de gestelde vragen ook te wijzen op eventuele valkuilen waar men voor uit moet kijken.

REACTIE 5

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid?

Ja

Zo ja, kunt u kort aangeven a) wat u er mee gedaan heeft en
b) *of het resultaat heeft gehad?*

- a. Het advies is in grote lijnen opgevolgd.
- b. Het heeft uiteindelijk geleid tot afsnijding van de betreffende broeder en zuster

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies. Welke verbeterpunten zou u wensen?

Ja het advies kwam binnen de termijn van 6 weken en was duidelijk en helder geformuleerd.

REACTIE 6

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid

Nee, het advies heeft de kerkenraad uiteindelijk niet geholpen bij de besluitvorming en bij het uitzetten van verder beleid.

Het al voor de advisering ingezette beleid is voortgezet, en wat V betreft achterhaald. Zij zal binnenkort zoals gevreesd hertrouwen. Zij is ondertussen lid van een andere GKv.

De ambtelijke bearbeiding van M om te komen tot berouw, bekering en inzicht in schuld vindt voortgang. (uw constatering dat daarvan niets te ontdekken is stoelt niet op getuigenis van de KR, uitsluitend op de u gezonden korte reactie door M op de adviesvraag).

Vraag 2: Zo nee, kunt u aangeven hoe dat komt?

In de eerste plaats moet worden opgemerkt dat de lange duur van het adviestraject de behandeling geen goed heeft gedaan. Dat is geen verwijt aan de RvA. De adviesvraag door de kerkenraad was 8-11-2006 gereed. Het voorleggen aan betrokkenen en verkrijgen van hun commentaar heeft geduurd tot 28-2-2007. Daarna heeft de raad gemeend niet meer inhoudelijk te moeten veranderen aan de adviesvraag, omdat dit niet eerlijk werd geacht. Gevolg was wel dat de situatie in feite al weer veranderd was: de vermoedens omtrent een aanstaand hertrouwen waren meer dan "ongefundeerde aanwijzingen". Dat de door de kerkenraad genoemde aanwijzingen door u als ongefundeerd worden beoordeeld is niet juist. (V ontkent in haar brief ook niet een nieuwe relatie; zij ontkent dat die er in de tijd voor en tijdens de echtscheiding was, en dat zo'n relatie haar doorzetten van de scheiding beïnvloed zou hebben.)

In de tweede plaats heeft u toch onzes inziens de kern gemist van de moeite binnen de kerkenraad. Die heeft te maken met het begrip overspel. De kerkenraad is met u van mening dat hoe dan ook ingezet moet worden op verzoening, tenminste tot het openhouden van de weg daarheen. Maar als V op grond van de binnen onze kerken tot voor enige tijd vaak gehanteerde regel, dat in geval van overspel door de andere partij hertrouwen mag, die weg wil openhouden, dan moet toch duidelijk gemaakt worden wat overspel is. De kerkenraad kon het gebeurde niet als overspel kwalificeren, hoe erg het ook was. Als uw antwoord dan niet verder gaat dan stellen dat het wel een duidelijk geval van overspel is, dan is de KR daarmee niet geholpen.

In de derde plaats vindt (de meerderheid) van de kerkenraad dat u zich teveel heeft laten leiden door het op papier gezette verhaal van V. Dat verhaal is ook niet toegestuurd aan M, dus hij heeft zich daartegen ook niet kunnen verweren.

Helaas maakt dat ook dat het advies aan de KR niet ter hand gesteld kon worden aan betrokkenen: juist omdat het sterk gebaseerd is op niet bij beiden bekende stukken.

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies. Welke verbeterpunten zou u wensen?

De lange termijn werd niet veroorzaakt door de RvA (zie eerder). Het uiteindelijke advies mist de door de KR verwachte duidelijkheid. Dat zou ook kunnen liggen aan de kennelijk niet duidelijk genoeg geformuleerde adviesvragen. Het toestaan van reacties op de adviesvraag door betrokkenen heeft

niet alleen de duur nadelig beïnvloed, maar heeft ook het risico in zich dat de RvA zich toch laat leiden door het verhaal van één kant. Anderzijds beseft de KR dat deze wederhoor een goede kant heeft.

Misschien zou een korte mondeling bespreking van een eerste adviesversie met een delegatie van de KR het advies veel meer adequaat kunnen maken.

Vraag 4: Heeft u nog andere opmerkingen, suggesties of wensen voor de werkzaamheden van de RvA?

Ik wens u de zegen van de Here en de leiding van zijn Geest toe bij dit moeilijke werk binnen de kerken.

REACTIE 7

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid

Ja, de br. en zr. zijn verschillende malen afgehouden van het H.A. Ook is in de gesprekken hen voorgehouden dat deze nieuwe relatie niet kan. Ook uw advies is aan hen doorgegeven. Het advies heeft niet geleid tot nieuwe inzichten of een ander beleid van de kerkenraad, wel in een voortzetting van het gekozen beleid, en ons gesteund wetend door de RvA.

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies. Welke verbeterpunten zou u wensen?

Over de termijn zijn wij in eerste instantie niet zo te spreken: dit had echter een externe oorzaak. De e-mail naar de RvA bleek niet te zijn aangekomen. Na overleg met ds. Trimp bleek dat dit wel eens vaker is gebeurd, het zou liggen aan het doorsturen via gkv.nl. Na het contact met ds. Trimp is wél binnen de gestelde termijn een antwoord ontvangen.

Vraag 4: Heeft u nog andere opmerkingen, suggesties of wensen voor de werkzaamheden van de RvA?

Voor u is het wellicht van belang om te weten dat de relatie is beëindigd. Er is van diverse kant indringend gesproken met de jonge zr. die een relatie had met de gescheiden br. Tijdens een verblijf, ter overdenking/afweging, te Canada, heeft zij besloten te stoppen met de relatie. Echter nu heeft de gescheiden zr. een nieuwe relatie. Zij is van plan om te verhuizen naar een andere gemeente. Hiermee is de raad momenteel bezig. Ook hierin wordt voor eenzelfde benadering gekozen als met onze br. Daarbij ook weer uw advies meenemend.

Gezien het genoemde in 3 is het wellicht verstandig om met ontvangstbevestigingen te werken (misschien doet u dat reeds). Voor ons de geleerde les dat het bij dit soort e-mailberichten verstandig is om te vragen naar een ontvangstbevestiging.

REACTIE 8

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid

Nee

Vraag 2: Zo nee, kunt u aangeven hoe dat komt?

De RvA constateerde dat er door de predikant al suggesties waren gedaan richting a.s. bruidspaar. Inhoudelijk advies leek daarom minder relevant.

Vraag 4: Heeft u nog andere opmerkingen, suggesties of wensen voor de werkzaamheden van de RvA?

Het probleem bij deze materie is gelegen in het synode besluit: "Behalve in bijzondere situaties".

Dit is door elke kerkenraad vrij te interpreteren.

REACTIE 9

Vraag 1: Heeft het advies van de RvA u inhoudelijk geholpen bij uw meningsvorming en uitzetten van uw beleid

Ja, in die zin dat het ons bevestigd heeft in onze eigen gedachten. Op het punt van hoe te handelen echter niet.

Zo ja, kunt u kort aangeven *a) wat u er mee gedaan heeft en*
b) of het resultaat heeft gehad?

We hebben er alleen kennis van genomen. De br en zr staan nog steeds onder de eerste trap van censuur en dat blijkt vrucht af te werpen; het niet volledig lid kunnen zijn van de gemeente (avondmaalsviering, verkiezing) doet pijn.

Vraag 2: Zo nee, kunt u aangeven hoe dat komt?

Ons inziens was het advies op het punt van handelen te algemeen gesteld en hield het geen rekening met de situatie zoals die zich precies voordeed. Wij vonden het te strak geredeneerd en te formalistisch qua insteek. Bovendien was het oorspronkelijk huwelijk onherstelbaar geworden.

Vraag 3: Bent u tevreden over de manier van behandeling van uw advies? U kunt hierbij denken aan de termijn (van 6 weken), de opzet, de duidelijkheid en formulering van het uiteindelijke advies.
Op zich wel. Een minpunt is dat u enkel op onze vraag om advies bent ingegaan en geen contact hebt gelegd met ons om helderder te krijgen wat er allemaal speelde.

Welke verbeterpunten zou u wensen?

Dat er meer gedaan wordt om duidelijk te krijgen welke factoren in een zaak spelen. Bij het vragen van advies heb je als zelf ook niet altijd helder welke factoren een rol spelen.

Vraag 4: Heeft u nog andere opmerkingen, suggesties of wensen voor de werkzaamheden van de RvA?

Nee, behalve dat het bestaan van de RvA op prijs gesteld wordt.

BIJLAGE III

Notitie criteria advisering tweede huwelijk

Notitie van Henk Siegers voor de Raad van Advies inzake Huwelijk en echtscheiding. Besproken op de vergadering van de RvA op 1 december 2007 en nu – met enkele aanpassingen als Bijlage van het Verslag van deze vergadering van de RvA toegevoegd.

De GS Amersfoort-C 2005 besloot: Art. 57, Besluit 3:
uit te spreken dat in de Gereformeerde Kerken in de regel nieuwe huwelijken na een echtscheiding niet kerkelijk bevestigd zullen worden.

We ervaren als RvA regelmatig verlegenheid bij het adviseren. Moeten we de uitspraak van de GS Amersfoort strikt volgen (met de nadruk op geen bevestiging van het huwelijk), of is er ruimte voor nuancering.

Is het mogelijk enkele criteria te formuleren waaronder wij kunnen adviseren de bevestiging van een huwelijk na echtscheiding toe te staan. Om het 'in de regel' te kunnen invullen.

Het leek me goed om dan eerst even een relaas te geven van de gang van zaken waardoor Amersfoort tot dit besluit kwam.

Ik neem het startpunt bij GS Zuidhorn 2002-2003.

Deputaten echtscheiding schreven een rapport waarin een duidelijk standpunt werd ingenomen.

Deputaten schrijven in hun rapport (punt rapport 7.4.4, waarbij ik cursiveer):

'Om in concrete hedendaagse situaties rond echtscheiding Christus' duidelijke onderwijs over het koninkrijk toe te passen, moet de kerk zich bewust zijn hoe zij om dient te gaan met de factoren die typerend zijn voor de hedendaagse echtscheidings-problematiek. Onder meer via de evaluatie van die factoren moet de kerk zich een oordeel vormen over de vraag of *het billijk is de regel die uit dat onderwijs volgt, toe te passen*. Ook moet zij inschatten of *toepassen geen slechtere gevolgen heeft dan niet toepassen*. In zulke situaties kan de kerk ertoe komen zich neer te leggen bij een echtscheiding of *zelfs bij hertrouwen*'.

Ze geven in 7.5.4. aan de richting te willen gaan van geen huwelijk na echtscheiding:

'Het past bij de stijl van het koninkrijk om na een scheiding ongehuwd te blijven.

Wel maakt het verschil in welke mate de scheiding als billijk of onontkoombaar wordt beoordeeld. Wanneer wij aannemen dat Paulus in 1 Korintiërs 7 bij zijn ontslag van de binding aan Jezus' regel ook de mogelijkheid van een tweede huwelijk insluit, geldt hetzelfde voor situaties waarin de kerk vandaag ontslaat van binding aan de regel. *Toch verdient ook dan het ongehuwd blijven de voorkeur*. In de eerste plaats omdat ook in die situatie sprake is van een gesloten verbond waarvan de beloften blijven klinken. In de tweede plaats vanwege Paulus' algemene advies om ongehuwd te blijven. Bovendien moeten wij ook de exegese niet geheel uitsluiten die stelt dat Paulus alleen maar ruimte geeft om te scheiden, maar daarmee nog niet voor een nieuw huwelijk' (cursief van mij).

Dit rapport werd besproken op de GS Zuidhorn. Vanuit de bespreking wordt o.a. in de Acta genoteerd: 'De regel dat na echtscheiding een nieuw huwelijk niet kerkelijk bevestigd wordt, vinden velen (te) strikt.'

Verder werd aan deze GS revisie van Leusden besluit 1 (uitgangspunt 5) gevraagd: (dit besluit luidt) '*Met betrekking tot echtscheiding op ongeoorloofde gronden geeft de Schrift de duidelijke regel dat de weg naar een nieuw huwelijk gesloten is (1 Kor. 7:10,11).*'

Zuidhorn besloot niet tot revisie over te gaan – o.a. met deze grond:

'het past bij de stijl van het koninkrijk om na een scheiding ongehuwd te blijven. Enerzijds betekent dit, dat ook in situaties waarin een scheiding veroorzaakt is door overspel of door verlating omwille van het geloof, het ongehuwd blijven de voorkeur verdient. Anderzijds moeten wij niet uitsluiten dat zich in de praktijk andere en nieuwe situaties voordoen, waarin niet alleen een scheiding als billijk en onontkoombaar wordt beoordeeld, *maar de kerk zich ook neerlegt bij hertrouwen*'. (Acta art. 42, grond 3, cursief van mij).

In het algemeen sprak de GS toen uit dat de weg die deputaten wezen nog niet overtuigend voor iedereen was en dat de kerken meer bij het gesprek hierover betrokken moesten worden.

Die opdracht werd aan deputaten gegeven. Speciaal werd het punt bevestiging van het huwelijk na echtscheiding genoemd. Ze moeten bij de bezinning op huwelijk en echtscheiding aandacht geven aan vragen betreffende bevestiging van tweede huwelijken na echtscheiding (besluit 5).

Een grond hierbij geeft aan dat er grote nadruk gelegd wordt op het karakter van het ja-woord, maar de kerk aanvaardt ook dat er situaties zijn waarin deze belofte helaas gebroken is. "Daarom is bezinning nodig op de zin en status van de kerkelijke huwelijksbevestiging met het oog op de beantwoording van vragen als

- a. kan de kerk mensen laten beloven elkaar trouw te blijven 'tot de dood ons zal scheiden' en vervolgens enkele jaren daarna één van hen dat opnieuw te laten beloven aan een andere partner, zonder dat de dood hem of haar scheidde van de eerste huwelijkspartner? Zo ja, *in welke situaties kan dat wel en in welke situaties niet?*;
- b. kunnen er situaties zijn waarin een kerk wel positief kan zijn over een belofte van trouw gedaan op het gemeentehuis, maar niet positief over de bevestiging van die belofte voor God en zijn gemeente" (cursief van mij)?

Deputaten hebben zich bezonnen op dit punt. Vanuit de kerken kwamen reacties. Ik noem maar even (wat deputaten aangeven in hun rapport aan de GS Amersfoort 2005, punt 3.2.):

- Moet je niet sterker rekening houden met de redenen waarom en de situatie waarin een eerste huwelijk is stukgelopen? Moeten we niet in een aantal gevallen juist een *positieve* (cursief van deputaten) houding tegenover een tweede huwelijk aannemen?

- Er zijn bijzondere situaties denkbaar waardoor het voorstel praktisch moeilijk uitvoerbaar zal blijken; bv. de situatie dat de ene partner na de echtscheiding door een tweede huwelijk het herstel van het eerste definitief onmogelijk heeft gemaakt.
- Perk je op deze manier niet te sterk de christelijke vrijheid van gemeenteleden in? Het wordt zo gemakkelijk een koud-juridische regel.
- Moet je ook hier niet met billijkheid rekenen, met slecht en minder slecht (c.q. alleen-blijven met jonge kinderen of hertrouwen)? Dan is het te absoluut om altijd 'nee' te zeggen tegen een tweede huwelijk. Wanneer geloofsgroei en groeiend inzicht kunnen ontstaan, moet je daar ook mee rekenen wanneer iemand gescheiden is. Daar past soms een nieuwe start goed in.

Deze reacties uit de kerken pleiten dus voor een *genuanceerde toepassing* van de regel. Deputaten verwoorden dat ook. Ze schrijven dat elke situatie uniek is. Kerkenraden achten het soms billijk een tweede huwelijk goed te keuren. Bijvoorbeeld wanneer na een scheiding een van beide partners een nieuw huwelijk aangaat en daardoor herstel van het eerste definitief onmogelijk maakt. Ook zullen kerkenraden een afweging maken tussen 'slecht' (bijvoorbeeld na een scheiding op jonge leeftijd voor altijd alleen moeten blijven met daarbij de zorg voor de opvoeding van de kinderen) en 'minder slecht' (hertrouwen). Dit kan in de praktijk leiden tot instemming met een tweede huwelijk. Kerkenraden zullen ook bij de nieuwe benadering in veel gevallen toch weer gaan wikken en wegen. Dit lijkt onvermijdelijk. Deputaten schrijven: "De kritiek op ons voorstel brengt ons er toe het enigszins bij te stellen en het op deze wijze hanteerbaarder te maken".

En ze doen dat door aan de ene kant te stellen grote terughoudendheid te betrachten ten aanzien van tweede huwelijken en de bevestiging daarvan. Maar aan de andere kant willen ze zoeken naar een *gevarieerde benadering* in de praktijk van het kerkelijk leven.

Maar een en ander vergt wel een omslag in het denken van kerkenraden, want, zo stellen deputaten, er zijn nu veel situaties waarin mensen zich vrij voelen om na een scheiding opnieuw te trouwen. En bij deze omslag moet wel 'de overgangssituatie in rekening gebracht worden', schrijven ze. En ik denk dat dit nu nog geldt. Het 'nieuwe beleid', vastgelegd door de GS Amersfoort, is vastgelegd midden in allerlei situaties die soms al jaren voortduren en waarin kerkenraden reeds een standpunt hebben ingenomen. En een kerkenraad zal rekening moeten houden met gedane toezeggingen en/of gewekte verwachtingen.

Belangrijk is, naar mijn mening, wat deputaten schrijven:

"Uitgangspunt blijft dat de beloften die bij een huwelijkssluiting gedaan zijn niet zomaar door een echtscheiding uitgeschakeld worden. Tegelijkertijd realiseren we ons dat hiermee niet elke situatie afgedekt wordt. Om recht te doen aan het voorstel van deputaten *en* de hierop uitgebrachte kritiek stellen we voor de eigen verantwoordelijkheid van de kerkenraad voor het wel of niet toestaan van een kerkelijke huwelijksbevestiging als volgt vorm te geven, via *een verdeling in situaties*" (laatste cursief van mij).

Deputaten geven dan een aantal situaties aan – ik voorzie ze van een markering.

- a. situaties van (door afhouding van het avondmaal onderstreept) vermaan omdat mensen Gods wil afwijzen en hun eigen gang gaan;
- b. situaties waar een kerkenraad zegt: volgens ons is deze keus (om te scheiden) niet goed en ook niet nodig, maar omdat we merken dat jij als christen integer bezig bent geweest en je niet verzet tegen God, gaan we niet verder dan een openlijke afkeuring;
- c. situaties waarin de kerkenraad zegt: wij kunnen begrijpen dat je deze keus maakt en laten die aan jouw verantwoordelijkheid;
- d. situaties waarin de kerkenraad zegt: het is beter - in onze woorden: het mindere kwaad - dat jij opnieuw trouwt.

In de situaties a. en b. zal een kerkenraad een kerkelijke huwelijksbevestiging niet toestaan, in c. en d. als regel wèl.

De GS Amersfoort-C heeft om deze reden het uitgangspunt: geen bevestiging van een huwelijk na echtscheiding genuanceerd in 'in de regel' geen bevestiging. Interessant zijn wel de gronden daarbij, want de eerste twee gronden stellen dat het huwelijk onontbindbaar is en dat het jawoord zwaarwegend is. Daarnaast geeft de GS in de volgende gronden aan dat het voor kerkenraden vaak onmogelijk is een echtscheidings situatie goed beoordelen, zeker als (een deel van) de geschiedenis zich buiten eigen gemeente heeft afgespeeld; en dat kerkenraden een eigen verantwoordelijkheid houden t.a.v. de vraag of een tweede huwelijk na echtscheiding aanvaardbaar is en kerkelijk bevestigd kan worden.

Naar mijn mening heeft de synode toch hierin vooral de radicale dimensie van het uitgangspunt 'geen hertrouwen' verwoord, maar de pastorale nuances die in het deputatenrapport stonden niet echt meegenomen, maar overgelaten aan de kerkenraden. En die kerkenraden vragen ons om advies. Dan moeten we zelf wel op enige wijze die nuancerings kunnen aanbrengen. Ik concludeer uit de rapporten en ook in de besluitvorming op de synodes dat twee kanten benadrukt werden en er moet dus gewogen worden. Een keuze maken tussen 'slecht' en 'minder slecht'. Kortom een gevarieerde toepassing van de regel. Oftewel in de praktijk moet uitkristalliseren wat is 'in de regel'?

Als ik voor mezelf de situaties hierboven genoemd onder c. en d. verder invul kom ik op deze casuïstiek:

1. een echtscheiding waarbij ook jonge kinderen betrokken zijn. De moeder met die jonge kinderen wil hertrouwen. Het is soms beter dat deze kinderen verder opgroeien in een 'normaal gezin' met een vader en een moeder, dan in een éénouder gezin. Indien duidelijk is dat het in de betreffende situatie ook zo is, is hertrouwen het minst slechte. Wel blijkt uit de praktijk dat de situatie van een 'samengesteld gezin' vaak veel risico's en grote problemen met zich mee brengt.
2. waarom is de scheiding voltrokken? Het lijkt me dat de 'reden' van scheiding meegewogen moet worden – als de persoon die nu wil gaan trouwen 'onschuldig' (ik gebruik het even zo, zonder te pretenderen dat je bij een echtscheiding echt onschuldig kunt zijn) was – 'de man pleegde overspel en toen is het uiteindelijk uitgelopen op een scheiding', of 'de vrouw is vertrokken omdat ze niet met deze man meer verder wilde, terwijl de man geen scheiding wilde'.
3. we kennen vanuit de adviesvragen de situaties waarin één van de partners (of soms beide) vanuit een andere kerk of vanuit de wereld is overgekomen naar de kerk. De scheiding speelde zich af in het verleden 'zonder de kerk', of zonder de regels van onze kerk. Kun je in alle situaties van de mensen vragen zich te houden aan de 'harde' regel: geen huwelijk na echtscheiding? Wordt het dan geen 'juk' met gevaar van een averechts effect.
4. hiermee annex: als iemand een duidelijke bekering heeft doorgemaakt en breekt met het verleden en een nieuwe start in geloof wil maken (en nu bij de kerk komt, of al lid van de kerk was) – moet je dit dan niet stimuleren en om deze pastorale reden niet het 'uiterste' vergen. Er moet ook groei mogelijk zijn.
5. ook de termijn wanneer gescheiden is speelt een rol: als het al langer geleden is en de ex-partner is inmiddels hertrouwt? Kan hij daarom nu ook trouwen? En wat is er in het verleden met deze gescheidenen besproken door de kerkenraad? Is toen al voorgehouden dat er geen tweede huwelijk mogelijk is, of is er niet over gesproken?
6. de overgangstijd van oud naar nieuw beleid vraagt om redelijkheid en billijkheid – de vraag is dan wel: hoelang duurt de overgangssituatie?

Ik wil zelf in dit soort casuïstiek adviseren: nu zou hertrouwen (en bevestiging) kunnen. We kunnen deze 'criteria' zelf hanteren. Maar we moeten het ook aan de GS aangeven, omdat we hier tegen aan lopen. Toch lijkt het me niet wenselijk dit soort criteria vast te leggen in een (nieuw) besluit van de GS. Want alle situaties kun je niet in regels passen. Misschien kan het aan de richtlijnen toegevoegd worden. Of in de instructie van RvA opgenomen dat in vergelijkbare casus zo geadviseerd kan worden.

BIJLAGE IV

Notitie organisatiestructuur

Aan de Deputaten GSO

Ommen, 31-1-2008

Geachte deputaten GSO,

De Raad van Advies inzake Huwelijk en Echtscheiding (RvA) heeft uw rapport, dat u uit denkt te brengen aan de komende synode, gelezen. Op uw uitnodiging is onze voorzitter ook bij een van de bijeenkomsten aanwezig geweest. Graag willen we ingaan op uw verzoek schriftelijk te reageren.

- a. Er zitten in uw ideeën en voorgestelde plannen goede elementen. Bijv. dat er meer geclusterd gaat worden lijkt een goede zaak. En dat professionele steunpunten (Liturgie, SGO, Diaconaal) wellicht niet meer door de GS aangestuurd worden kunnen we ons ook voorstellen.
- b. Bij een reorganisatie stuit je op weerstanden – dat zal hier ook zo zijn. En misschien vecht ieder deputaatschap voor zijn voortbestaan. Dat er dus best (veel) kritiek gehoord wordt is voorstelbaar. Maar wij willen niet reageren vanuit ‘behoud’ van eigen invloed of iets dergelijks. De RvA zal, voor zover we kunnen inschatten, geen permanent karakter hebben, zodat dit tot in lengte van jaren een kerkelijk adviesorgaan zal moeten zijn.
- c. We stellen ook vast dat over huwelijk- en echtscheidingvragen en vragen rond de tucht in deze situaties een ‘particulier’ kan adviseren (we denken aan advisering vanuit de Opleiding in Kampen, zoals met name prof. Te Velde en docent De Bruijne doen).
- d. Maar de kerken hebben een beleid hebben gemaakt op echtscheiding en huwelijk (voorbereiding en huwelijksbevestiging) – en de kerken kunnen advies vragen (zoals de opdracht van RvA luidt): ‘over echtscheiding, hertrouwen en daarmee verband houdende vragen rond de toepassing van de tucht (...)’ (Acta GS Amersfoort-C, art 57, besluit 7a). Het komt ons voor dat de kerken dan ook in *gezamenlijkheid* daar de verantwoordelijkheid voor moeten dragen. Een grond van de GS bij dit besluit was: (...) ‘De advisering door deze RvA heeft een meer *kerkelijk, minder vrijblijvend* en op meer soorten deskundigheid steunend karakter’ (wij cursiveren). De kerken willen dat dit (nieuwe) beleid in de kerken wordt geïmplementeerd en dat van daaruit in kerken gewerkt gaat worden, en dan kan het naar onze overtuiging niet zo zijn dat een ‘andere samenwerkingsvorm’ er maar zorg voor moet dragen dat de kerken op dit punt geadviseerd worden. Daarbij komt dat het gaat over zaken van advies over tucht – het kan toch niet zo zijn dat een ‘particuliere organisatie’ daar over moet oordelen. Naar het ons voorkomt is dit adviseren een *kerkverbandelijke* aangelegenheid.

Maar u stelt juist de groep, waarbinnen de RvA valt, *niet meer tot de generaal synodale organisatie te rekenen*. De stelling van de RvA staak haaks op uw indeling van de RvA in ‘groep 5’.

De RvA deelt uw mening niet dat dit adviseren een ‘support aan de kerken’ is waarvoor ook op andere wijze verantwoording afgelegd kan worden. U voelt ook zelf wel aan dat de RvA binnen die categorie een aparte status inneemt, door te stellen dat de RvA ‘separaat kan blijven bestaan’. Het is immers een deputaatschap van andere orde dan GDD of ZHT enz.

e. We willen u er ook op wijzen dat de zaken rond Huwelijk en Echtscheiding door de synodes steeds in het hoofdstuk Kerkregering zijn behandeld. Het gaat om *regelgeving*. Het toepassen van deze regels, de werking van deze regels in de kerken, de problemen die door deze regels kunnen ontstaan, zijn zaken waar de kerken als geheel mee te maken hebben.

De conclusie van de RvA is dat de RvA niet gezet moet worden in het cluster ‘support’ maar dat haar rapport en bevindingen thuishoort op de GS-tafel. Op dit punt verzoeken we u uw rapport te herschrijven. De RvA zou door u geplaatst moeten worden in de categorie 1: Rechtspraak (Kerkorde).

We wensen u veel inzicht en wijsheid toe om allerlei opmerkingen te verwerken en ook het onderkennen van wat deputaatschappen doen voor de kerken, en we vernemen graag uw reactie – hetzij in een nader overleg of door het lezen van uw in onze aangegeven richting aangepast rapport.

Namens de Raad van Advies inzake Huwelijk en Echtscheiding,

H.J. Siegers
voorzitter.